

RAISOS MELNIKOVOS ETIKOS VADOVĖLIO 5 KLASEI „MOKOMĖS ETIKOS“ RANKRAŠČIO RECENZIJĄ

Etikos vadovėlio rankraštis „Mokomės etikos“ – dar vienas didelę etikos vadovėlių rašymo patirtį turinčios autorės Raisos Melnikovos darbas. 186 puslapių vadovėlio rankraštis skirtas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos 5 klasei, 2011 metais leidžiamas leidyklos „Tyto alba“.

Recenzuoti pateiktas etikos vadovėlio 5 klasei „Mokomės etikos“ rankraštis yra aktualus mokiniams, sudaro galimybes ugdyti bendrąsias ir dalykines kompetencijas, siekti pagrindinio ugdymo Bendrosiose etikos programose apibrėžtų nuostatų, gebėjimų ir žinių. Naujasis vadovėlio autorės darbas puoselėja ir ugdo vertybes, kurios yra svarbios etikos dalyke. Vien dėl šių privalumų etikos mokytojas galėtų pasirinkti vadovėlį „Mokomės etikos“.

Vadovėlio „Mokomės etikos“ rankraštyje pateikiama medžiaga: tekstai, vaizdinė informacija, įvairios veiklos sudaro galimybes ugdyti Bendrosiose etikos programose apibrėžtus mokinių pasiekimus. I skyriaus *Saviugda ir savisauga: Aš-Asmuo* medžiaga ugdo mokinių nuostatas ir gebėjimus kelti etikos mokymosi uždavinius, svarstyti saviugdos klausimus; apibūdinti paauglystės pokyčius, vertinti kitus remiantis ne vien išvaizda, bet ir teigiamomis jų charakterio savybėmis; analizuoti elgesį įvairiomis aplinkybėmis, paaiškinti poelgių motyvus ir pasekmes, paaiškinti savo teises ir pareigas; mokytis sveikai ir prasmingai leisti laisvalaikį.

II ugdomosios veiklos srities *Dialoginis bendravimas: Aš-Tu* nuostatas ir gebėjimus (atsakingai bendrauti ir mandagiai diskutuoti, būti tolerantiškiems kitokios išvaizdos, tautybės, lyties ar tikėjimo žmonėms; siekti dialogo ir taikiai spręsti konfliktus) ugdo II vadovėlio skyriaus paragrafų mokomoji medžiaga.

III skyriaus „*Socialiniai santykiai: Aš - Mes*“ mokomoji medžiaga atitinka BP III ugdomosios veiklos srityje *Socialiniai santykiai* apibrėžtus mokinių pasiekimus: pagrįsti, kodėl šeima yra esminė vertybė kiekvienam; žinoti bendruomenės ir jos vertybių kilmę, bendravimo tradicijas; mokėti susitarti ir dirbti komandoje; analizuoti skurdo ir socialinės atskirties priežastis.

Bendrujų pagrindinio ugdymo *Etikos* programų 5 - 6 klasių koncentro IV ugdomosios veiklos srityje *Santykis su pasauliu: Aš-Tai* apibrėžtus mokinių pasiekimus (lyginti, kuo žmogus panašus ir kuo skiriasi nuo kitų gyvų būtybių, išskirti tik žmogui būdingas savybes; paaiškinti, kokie pavojai gali grėsti augalams ir gyvūnams mokinio gyvenamojoje vietovėje, kaip reikia saugoti gyvybės rūšių įvairovę; domėtis pasaulio paveldo vertybėmis ir kitų šalių kultūra, saugoti gamtą) ugdo IV vadovėlio rankraščio skyriaus paragrafuose pateikta medžiaga.

Visuose etikos vadovėlio „Mokomės etikos“ skyriuose pateikta vaizdinė ir tekstinė informacija, ugdomosios veiklos (užduotys ir klausimai) atitinka Bendrosiose pagrindinio ugdymo etikos programose apibrėžtas 5-6 klasių koncentro turinio apimtis pagal keturias etikos ugdomosios veiklos sritis. Vadovėlio rankraščio medžiaga yra išsami ir patikima. Sąvokų aiškinimas grindžiamas įvairia informacine literatūra: žodynais, žinytais, virtualiais informacijos šaltiniais. Recenzijos autorės nuomone, III skyriuje: *Socialiniai santykiai: Aš-Mes* paragrafe 3.5 *Lietuva - mūsų tėvynė* p.128-129 esantį tekstą „Velykos Lietuvoje anksčiau“ (Pranė Dundulienė. *Lietuvių šventės: tradicijos, papročiai, apeigos*. V., 1991) būtų tikslingiau pateikti paragrafe 3.2 *Tradicijos ir papročiai*, nes būtent šioje temoje yra analizuojama tradicijų ir papročių reikšmė žmonių gyvenimui. IV skyriaus: *Santykis su pasauliu: Aš - Tai* paragrafo 4.4 *Aukso taisyklė* tema (p.164-168) labiau tiktų II skyriui: *Dialoginis bendravimas: Aš - Tu*, nes aukso taisyklė kaip bendravimo principas atspindi dialoginį santykį. Šie pastebėjimai yra tik subjektyvi recenzentės nuomonė.

Etikos vadovėlio 5 klasei „Mokomės etikos“ rankraščio struktūra, pateikiamos nuorodos, taisyklės padeda mokiniams mokytis. Vadovėlio rankraštį sudaro keturi skyriai (pagal keturias etikos ugdomosios veiklos sritis: *Saviugda ir savisauga: Aš - Asmuo*, *Dialoginis bendravimas: Aš - Tu*, *Socialiniai santykiai: Aš - Mes*, *Santykis su pasauliu: Aš - Tai*), kurie skirstomi į paragrafus pagal Pagrindinio ugdymo etikos programoje apibrėžtus mokinių pasiekimus: nuostatas, gebėjimus, žinias ir supratimą. Skyrių pabaigoje pateikiamos kartojimo užduotys, leidžiančios į(si)vertinti mokinių pasiekimus. Didelis šio vadovėlio privalumas – orientacija ne į temas, o į mokinių pasiekimus. Vertinga yra tai, kad kiekvienas paragrafas turi aiškią ir logišką struktūrą: I. Norime sužinoti, II. Nagrinėjame, III. Išvados ir apibendrinimas. I dalyje pateikiama tema ir pamokos tikslas arba siekiami rezultatai; paaiškinami svarbiausi žodžiai. Pereinant prie II dalies siūloma pasikalbėti pagal autorės pateiktus klausimus. II dalyje nagrinėjami tekstai, iliustracijos, diskutuojama pagal pateiktus klausimus, pateikiamos įvairaus pobūdžio veiklos, atliepančios pamokos tikslą. III paragrafo dalyje pagal vadovėlio autorės siūlomus temas suvokimo klausimus bei užduotis apibendrinami ir įtvirtinami mokinių pasiekimai. Tokia struktūra sudaro galimybes iš(si)aiškinti kokio rezultato bus siekiama pamokoje, kas bus nagrinėjama, svarstoma, ką naujo sužinos mokiniai, kokias kompetencijas galės iš(si)ugdyti.

Kiekvieno paragrafo pabaigoje pateikiamos namų darbų užduotys, dar kartą įtvirtinančios ugdomus gebėjimus ir nuostatas. Recenzentė mano, kad kai kurias namų darbų užduotis būtų tikslinga atlikti pamokoje. Tai padėtų sumažinti mokinių mokymosi krūvį.

Vadovėlio rankraščio paragrafuose pateikiamos literatūros šaltinio, internetinio puslapio nuorodos, pabaigoje – literatūros sąrašas. Tai suteikia vadovėliui dar daugiau informatyvumo.

Tokia vadovėlio rankraščio metodinė sąranga skatina mokinių motyvaciją bei padeda mokytis.

Etikos vadovėlio 5 klasei rankraštyje pateikta tekstinė ir vaizdinė informacija kiekiu, sudėtingumu, proporcijomis ir struktūra pritaikyta skirtingų mokymo(si) stilių ir konkretaus amžiaus tarpsnio mokiniams. Vyrauja medžiaga, paimta iš mokiniams pažįstamo konteksto. Vadovėlio rankraščio mokomoji medžiaga orientuota į konkretaus amžiaus tarpsnio mokinių gyvenimo patirtį, moralinio mąstymo raidos ypatumus.

Etikos vadovėlio 5 klasei „Mokomės etikos“ rankraštis kaip ir kiti, anksčiau išleistieji Raisos Melnikovos vadovėliai, pasižymi mokomosios medžiagos gausa. Pasirinkdama tokį vadovėlių rašymo stilių autorė numato galimybę diferencijuoti ir individualizuoti mokymą(si). Kiekviename skyriaus paragrafe pateikiamos kelios skirtingo sudėtingumo užduotys, kurias mokytojas, savo nuožiūra, galės skirti įvairių gebėjimų moksleiviams, atsižvelgdamas į jų ugdymo(si) poreikius ir galimybes. Autorė, atsižvelgdama į skirtingus mokinių gebėjimus, visuose paragrafuose pateikia tris - keturis skirtingo sudėtingumo tekstus: filosofinių, psichologinių, grožinių kūrinų, periodinių leidinių vaikams, informacinių tekstų fragmentus. Tinkamai pritaikytos ir parinktos vadovėlio mokomosios veiklos padės skirtingų gebėjimų mokiniams įsisavinti naują informaciją, suprasti jos prasmę ir pritaikyti t.y. pasiekti rezultatą, įtvirtinti žinias ir gebėjimus. Vadovėlio autorė siūlo šiuos mokymo(si) metodus: teksto nagrinėjimas, pokalbiai, diskusijos pagal pateiktus klausimus, aforizmų, patarlių, priežodžių bei bendraamžių minčių komentavimas, iliustracijų aptarimas, neužbaigtų sakinių bei minčių pratęsimo metodas, pateiktų problemų ar probleminių situacijų sprendimas, informacijos paieškos užduotys, kurias mokiniai galės atlikti naudodamiesi papildomais šaltiniais (internetas, biblioteka), projektų rengimas grupėse. Vadovėlyje pateikiama įvairių užduočių, skirtų individualiam darbui (kiekviename skyriaus paragrafe), darbui grupėse bei porose (p.13, p.18, p.46, p.67, p.73, p.80, p.86, p.92, p.111, p.113, p.125, p.130, p.136, p.142, p.157, p.159, p.163-164, p.168, p.175, p.181), kūrybinių užduočių: vaidinti, žaisti, sukurti, nupiešti, sugalvoti patarimų (p.12, p.17, p.23, p.29, p.52, p.67, p.74, p.80, p.85-86, p.92, p.98, p.107, p.119, p.130, p.136, p.157, p.163, p.168, p.176).

Etikos vadovėlis 5 klasei „Mokomės etikos“ yra vizualiai patrauklus. Vadovėlio vaizdinė medžiaga ugdo moksleivių gebėjimą vertinti ir interpretuoti vizualinį vaizdą. Pozityvus vadovėlio iliustracijų aspektas – sąsajos su teorine medžiaga ir užduotimis. Vaizdinė medžiaga papildo, paaiškina, vaizdu plėtoja bei pratęsia, skatina interpretuoti kiekvienos pamokos ugdomąsias veiklas. Pateikta kelių rūšių vaizdinė medžiaga: įvairių laikmečių tapytojų darbai, nuotraukos, piešiniai. Vaizdinė medžiaga atitinka šios amžiaus grupės moksleivių suvokimo ypatumus bei poreikius. Vizualiniai šio vadovėlio privalumai, kaip savotiškas didaktikos principas, sukuria interesą, motyvaciją mokytis, patraukia dėmesį. Etikos vadovėlyje 5 klasei pateikta tekstinė ir vaizdinė informacija,

ugdymo metodų įvairovė atveria galimybes mokytis įvairių mokymosi stilių ir poreikių mokiniams, ugdyti bendrąsias ir etines kompetencijas (nuostatas, gebėjimus, žinias ir supratimą).

Kalbos stilius ir sudėtingumas atitinka amžiaus tarpsnio mokinių suvokimo ypatumus. Kalba: žodžių junginiai ir sakiniai taisyklingi, aiškūs, logiški. Taisyklingas kalbos stilius palengvina medžiagos supratimą, ugdo komunikavimo gimtąją kalba kompetenciją.

Vadovėlyje „Mokomės etikos“ pateikiamoje tekstinėje ir vaizdinėje informacijoje netikslumų ir klaidų nepastebėta.

Vadovėlio rankraštyje pateikiama informacija kelia mokiniams smalsumą, skatina norą pažinti ir mokytis. Autorė pateikia pakankamai įdomių ugdomųjų veiklų, bendraamžių samprotavimų apie analizuojamas problemas, draugiškų patarimų, kaip elgtis etiškai sudėtingose situacijose. Tokio pobūdžio informacija priartina ugdomus pasiekimus prie mokiniams artimo, suprantamo, žinomo „čia ir dabar“ konteksto. Skirtingų lyčių, tautybių, įvairios socialinės aplinkos mokiniai vadovėlyje ras įdomios, naudingos medžiagos. Recenzentės nuomone, svarbu, kad etikos pamokose įgyti gebėjimai padėtų mokiniams bendrauti, pritapti, pažinti save ir kitus, pasirinkti moraliai teisingą elgesio būdą sudėtingose situacijose, t.y. būtų pritaikomi realioje veikloje. Etikos vadovėlis 5 klasei „Mokomės etikos“ suteikia tokias galimybes.

Kadangi etikos vadovėlio 5 klasei „Mokomės etikos“ rankraščio turinys visiškai atitinka bei konkretizuoja Pagrindinio ugdymo Bendrosios *Etikos* programos (2008 m.) bendrąsias nuostatas, tikslus bei uždavinius, ugdomas nuostatas, gebėjimus ir kompetencijas, būtų logiška teigti, kad pateikiamos užduotys skatina naują mokomąją medžiagą sieti su anksčiau įgytomis mokinių žiniomis ir gebėjimais. Skyrių paragrafų temos pratęsia, pagilina viena kitą. Etikos dalyko pasiekimai šiame vadovėlyje ugdomi kompleksiskai ir struktūruotai. Neatitikimų su kitais šios srities vadovėliais recenzijos autorė nepastebėjo.

Vadovėlio „Mokomės etikos“ rankraštyje pateikiama informacija, tekstai, užduotys skatina mokinius pamokoje kritiškai mąstyti, spręsti problemas, diskutuoti, kūrybiškai dirbti. Visuose vadovėlio paragrafuose pateikiama mokomųjų veiklų, skatinančių suvokti save (I skyriaus paragrafai), suprasti skirtumus tarp savęs ir kito, draugauti, gebėti užjausti, padėti, mandagiai elgtis (II skyriaus paragrafai), vertinti bendruomeniškumą, dirbti komandoje bei siekti bendro rezultato, svarstyti vaiko teises ir pareigas (III skyriaus paragrafai), paaiškinti žmogaus unikalumą ir išskirtinumą iš kitų gyvų būtybių, vertinti visas gyvybės rūšis, rinkti informaciją apie pasaulio paveldo vietas ir vertybes Lietuvoje (IV skyriaus paragrafai). Atlikdami šias veiklas (kūrybinės užduotys, problemų aptarimas ir sprendimų ieškojimas grupėse, tekstai, klausimai) mokiniai turi galimybę ugdyti kritinio mąstymo, kūrybingumo, komunikavimo, socialines kompetencijas.

Pateikiamos užduotys (sugalvoti klausimų, atsakyti į autorių pateiktus klausimus, papasakoti, apibūdinti, išvardinti, paaiškinti, sužinoti, rasti informaciją, pasitarti ir pasiūlyti, suvaidinti, sukurti) reikalauja pateikti savo vertinimus ir požiūrį.

Šis etikos vadovėlis numato galimybes gauti grįžtamąjį ryšį ir įsivertinti. Tokią galimybę suteikia visų skyrių kartojimo, išmoktos medžiagos apibendrinimo, nuostatų ir gebėjimų, žinių įtvirtinimo užduotys (p.53-54, p.99-100, p.143-144, p.182-183), kartojimo pamokų atsakymų variantai ir rezultatų aptarimas (p.184-185).

Išvada: pateiktas vertinti vadovėlis atitinka Mokyklų aprūpinimo bendrojo lavinimo dalykų vadovėliais ir mokymo priemonėmis tvarkos aprašo (Žin., 2009 Nr. 61–2450) 5 punkte nurodytus reikalavimus. Etikos vadovėlio 5 klasei „Mokomės etikos“ rankraštis yra vertingas ir naudingas mokiniams bei mokytojams, nes atitinka Pagrindinio ugdymo Bendrosios *Etikos* programos (2008 m.) 5-6 klasės koncentro bendrąsias nuostatas, tikslus bei uždavinius, ugdomas nuostatas, gebėjimus, sudaro galimybes ugdyti(s) šiuolaikiniam mokiniui būtinas bendrąsias bei etikos dalyko kompetencijas.

Polina Žemaitienė

2011-01-10